

Europese Richtlijn Auteursrecht in de Informatiemaatschappij

Rechten versterkt & beperkingen beperkt

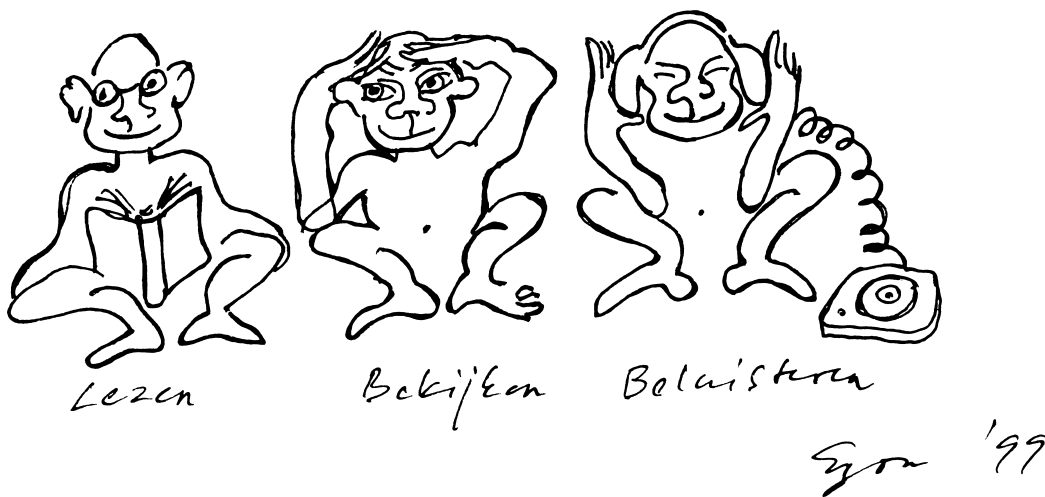
Gaf het richtlijnvoorstel van de Europese Commissie al niet erg veel ruimte aan de informatieconsument, met de amendementen van het Europees Parlement worden de rechten van rechthebbenden nog verder versterkt en de beperkingen op die rechten verder beperkt. Met een reactie van Alex Klugkist.

HET VOORSTEL VOOR een Europese Richtlijn Auteursrecht in de Informatiemaatschappij van de Europese Commissie heeft nogal wat stof doen opwaaien.¹ Zowel informatieproducenten (uitgevers, film- en muziekproducenten) als informatieconsumenten (bibliotheken) hebben kritiek geuit op de tekst van de richtlijn. Volgens de eerste groep gaat de richtlijn niet ver genoeg. Volgens de tweede groep belanghebbenden gaat de richtlijn veel te ver. In Nederland is echter zowel in de rechtswetenschap - bij monde van de Commissie Auteursrecht² - als door de nationale wetgever³ vastgesteld dat de richtlijn sterk overheelt ten gunste van de belangen van informatieproducenten ten nadele van de informatieconsument. De amendementen van het Europees Parlement (EP) maken de richtlijn topzwaar. Inmiddels is een groot aantal van deze amendementen in een gewijzigd voorstel verwerkt dat op dit moment wordt voorgelegd aan de Raad van Ministers om daarna in de tweede en laatste ronde door het EP te worden beoordeeld.

De belangrijkste gevolgen van de richtlijn zoals die er nu ligt worden hier besproken. Daarna worden enkele alternatieven aangegeven. Voor wat het waard is, want het Europese treintje dendert stevig door op het gekozen spoor en een wissel is niet eenvoudig omgezet.⁴ De richtlijn is echter vooralsnog niet definitief aangenomen zodat (enig) bijsturen tot de mogelijkheden blijft behoren.

Consequenties

De richtlijn heeft voor de informatieconsument in het algemeen en de informatie professional in het bijzonder verre gaande consequenties. De auteursrechthebbende heeft traditioneel het recht de verveelvoudiging (kopiëren en bewerken) en de openbaarmaking (verspreiding en uitzenden) van zijn werk te verbieden. In de richtlijn wordt

de invulling van deze rechten in de informatiemaatschappij vormgegeven. Ook de beperkingen die daarop van oudsher ten gunste van bijvoorbeeld de informatieconsument worden gemaakt worden in de richtlijn herzien.

Lezen, bekijken en beluisteren

Bij netwerkcommunicatie wordt informatie tijdens verzending gedurende kortere of langere tijd vastgelegd, bijvoorbeeld op servers. Ook voor het enkel lezen, bekijken en beluisteren op de eigen computer wordt de informatie korte tijd vastgelegd, bijvoorbeeld in het werkgeheugen. In technische zin is hierbij steeds sprake van verveelvoudiging. Voor het uitsluitend gebruik van een werk (lezen, bekijken en beluisteren) is van oudsher geen toestemming nodig van de rechthebbende. Informatieproducenten hebben er steeds voor gepleit om de technische verveelvoudiging aan te merken als exclusief recht, omdat ze vrezen dat de afzetmarkt voor hun producten zal verkleinen wanneer de informatieconsumenten de tijdens het gebruik van het werk totstandgekomen perfecte digitale kopieën zelf (gratis) gaan verspreiden.

Bij de internationale conferentie die in december 1996 leidde tot de WIPO⁵-auteursrechtverdragen kon over (de reikwijdte van) het verveelvoudigingsrecht geen overeenstemming worden bereikt.⁶ Diverse belangengroepen, waaronder bibliotheekorganisaties en telecomoperators,

torpedeerden met succes het door de WIPO voorgestelde ruim verveelvoudigingsrecht. Hoewel de Richtlijn Auteursrecht in de Informatiemaatschappij mede de WIPO-auteursrechtverdragen beoogt te implementeren, wordt in de Europese Richtlijn alsnog een ruim verveelvoudigingsrecht geïntroduceerd. Het verveelvoudigingsrecht wordt in de richtlijn technocratisch geïnterpreteerd.⁷ De zuiver technische en tijdelijke reproductiehandelingen, noodzakelijk voor het gebruik van gedigitaliseerde informatie, worden gevat onder het exploitatierecht verveelvoudiging. Onder dat recht valt iedere 'directe of indirecte, tijdelijke of duurzame, volledige of gedeeltelijke reproductie [...] met welke middelen of in welke vorm ook'. Wanneer deze bepaling ongewijzigd wordt aangenomen, dan wordt *in beginsel* ieder gebruik (lezen, bekijken en beluisteren) van alle soorten informatie op het Internet zonder toestemming van de rechthebbende verboden.

Wel wordt in de richtlijn een uitzondering gemaakt op dit ruime recht ten gunste van een aantal gebruikshandelingen om het verkeer op Internet niet te zeer te frustreren. De reikwijdte van die uitzonderingsbepaling (art. 5 lid 1) is echter voornamelijk onduidelijk. *Browsing*⁸ en *caching*⁹ blijken eronder te kunnen vallen. Let wel: caching met enige economische relevantie is wel degelijk verboden. Als hierdoor een toename van de intensiteit van sitebezoek wordt veroorzaakt - en dat is al snel het geval - zal toestemming van de rechthebbende noodzakelijk zijn.

Beperkingen beperkt

Het hierboven beschreven artikel 5 lid 1 is de enige dwingende (dus verplicht op te nemen) beperking uit de richtlijn. De overige beperkingen op de exclusieve rechten van de auteursrechthebbenden zijn *facultatief* en *limitatief*. Lidstaten mogen een aantal beperkingen opnemen in hun wetgeving ten gunste van bijvoorbeeld privé-gebruik, bibliotheken en onderwijs. Door het niet-dwingende karakter van de beperkingen bestaat er geen garantie dat lidstaten de toegelaten beperkingen daadwerkelijk zullen implementeren. Het wordt daarom betwijfeld of een van de belangrijke doelstellingen van de Europese Commissie voor het maken van de richtlijn, namelijk het gelijk trekken (harmoniseren) van de auteursrechtelijke beperkingen in de verschillende lidstaten, bereikt zal worden.¹⁰ Door het limitatieve karakter van de voorgestelde lijst met beperkingen verliest een aantal bestaande Nederlandse beperkingen bovendien bestaansrecht. Niet alleen de kerkganguitzondering maar ook beperkingen ten gunste van het fotograferen van bouwwerken aan de openbare weg of de afbeelding in de verkoopcatalogus gaan dan tot het verleden behoren. Belangrijker nog: ook zal Nederland niet meer de mogelijkheid hebben in de toekomst nieuwe beperkingen te formuleren, zonder dat hierover in Brussel overeenstemming is bereikt.

Bibliotheekuitzondering beperkt

Voor de informatie professional is, naast het opreken van het verveelvoudigingsrecht en de (beperkte) beperkingen daarop, met name het 38ste amendement van het EP ongunstig. Was in de richtlijn nog een bepaling opgenomen die een uitzondering voor bibliotheken en daaraan gelijk te stellen publieke instellingen mogelijk maakte, het EP

heeft een amendement aangenomen waardoor deze instellingen slechts toegestaan wordt archiveringskopieën te maken:

Art. 5(2)(c): 'in respect of specific acts of reproduction *made for documentation or conservation purposes* by establishments which are not for direct or indirect economic or commercial advantage *such as, in particular libraries and archives and other teaching, educational or cultural establishments*.'

Het oorspronkelijke voorstel van de Europese Commissie¹¹ voor een ruimere bevoegdheid voor verveelvoudigen zonder winstoogmerk door bibliotheken wordt met dit amendement vervangen door een enkele archiefuitzondering.

Geen uitzondering voor on line

Het is bibliotheken niet zonder meer toegestaan informatie on line ter beschikking te stellen aan het publiek. In de richtlijn wordt het zogenaamde beschikbaarstellingsrecht geformuleerd. Alleen de rechthebbende heeft het recht toegang te bieden tot zijn informatie op het Internet. Op dit beschikbaarstellingsrecht wordt in de richtlijn geen uitzondering geformuleerd. Dat heeft grote gevolgen voor de dagelijkse gang van zaken in de bibliotheek. Het door bibliotheken aan bezoekers ter raadpleging beschikbaar stellen van digitaal opgeslagen auteursrechtelijk beschermde informatie via het eigen netwerk zal naar kan worden aangenomen niet meer (gratis) mogelijk zijn.

Gescheiden markten

Alleen wanneer een werk op de markt is gebracht binnen Europa met toestemming van de rechthebbende verliest hij zijn recht om de verdere distributie te controleren. Zijn recht is dan 'uitgeput'. Het is volgens de richtlijn zonder toestemming van de rechthebbende verboden om bijvoorbeeld een partij boeken die eerst in de Verenigde Staten op de markt is gebracht te importeren en in Europa op de markt te brengen. Parallelimport van buiten Europa is niet toegestaan. Producenten van cd's en boeken kunnen zo hun markten scheiden. Dat is over het algemeen nadelig voor informatieconsumenten. Een cd is in de Verenigde Staten aanmerkelijk goedkoper dan in Duitsland.

Privé-kopieën

Het maken van kopieën voor uitsluitend privé-doeleinden was de informatieconsument in de analoge wereld toegestaan. Volgens de amendementen van het EP is het maken van (langdurige) digitale kopieën in beginsel verboden. Waar de richtlijn ten aanzien van de privé-kopie geen onderscheid maakte tussen analoge en digitaal, maakt het EP dit onderscheid wel. Het maken van een digitale privé-kopie is volgens het EP in beginsel verboden, tenzij hierop door een lidstaat een uitzondering wordt gemaakt. De rechthebbende kan echter door technische ('anti-kopieer'-)bescherming aan een werk te koppelen het voor de gebruiker onmogelijk maken een werk voor privé-doeleinden te kopiëren. Aangenomen kan worden dat de meeste werken in de toekomst van anti-kopieerbeveiliging wor-

den voorzien. In alle gevallen dient de rechthebbende voor de privé-kopie een vergoeding te ontvangen.

Technische bescherming

De rechten van de maker worden dus niet alleen uitgebreid en de beperkingen op die rechten beperkt, ook zullen in de praktijk deze rechten met technische bescherming verzekerd worden. Boven op de laag technische ('anti-kopieer') bescherming wordt in de richtlijn daarbovenop nog een extra laag juridische bescherming aangebracht: het produceren van apparaten waarmee de technische bescherming wordt doorbroken wordt verboden. De richtlijn is thans zo geformuleerd dat lidstaten het maken van, adverteren met en het omzeilen van anti-kopieerbescherming bij werken zullen moeten verbieden. Het is vooralsnog onduidelijk wat de gevolgen hiervan zijn voor de werking van de (nog wel geldige) beperkingen op het auteursrecht.

Alternatieven?

Mede op grond van de hier opgesomde consequenties kan gevreesd worden dat het evenwicht tussen het vrije verkeer van informatie enerzijds en het auteursrecht anderzijds dreigt te worden verstoord. Zoals ik al eerder opmerkte: het Europese treintje dendert stevig door op het gekozen spoor en een wissel is niet eenvoudig omgezet. Toch is het ook weer niet helemaal te laat. Op dit moment buigt de Raad van Ministers van de Europese Unie zich over het voorstel van de richtlijn dat naar aanleiding van de amendementen van het Europees Parlement door de Europese Commissie is geformuleerd. De Raad van Ministers moet het voorstel nog goedkeuren alvorens het voor tweede lezing naar het Europees Parlement zal worden gestuurd. Verwacht wordt dat de Raad van Ministers in de zomer haar positie zal hebben bepaald. Het kan voor informatie professionals en informatieconsumenten nog zinvol zijn invloed uit te oefenen op de verschillende na-

Nog is het niet te laat?! Reactie van Alex Klugkist

In de zwarte-kousen-kerk van vroeger (ik heb me laten vertellen dat die gelukkig nu niet meer bestaat) hield de predikant zijn gehoor dikwijls een weinig vrolijke schets van het menselijke leven voor. De mens was een zondaar, niet in staat tot enig goed en altijd geneigd tot het kwade. Omdat de kerkgangers toch een hele week op zo'n preek moesten teren en hij ze daarom niet in een al te depressieve stemming naar huis wilde laten gaan, sprak de predikant aan het einde van zijn preek meestal nog enkele opbeurende woorden. Nog was het niet te laat, nog was er tijd voor bekering. In dat geval lag het eeuwig heil, de immer voortdurende gelukzaligheid voor het grijpen. En daar moest de kerkganger het dan mee doen. Dat beeld van die vroegere kerkdiensten kwam bij mij op, toen ik aan het eind was van het, overigens voortreffelijke, artikel van Madeleine de Cock Buning over de Europese Richtlijn Auteursrecht. De bibliotheekwereld heeft zowel in Genève (bij de WIPO-conferentie) als in Brussel zeer veel energie in het lobbyen gestoken. IFLA, LIBER, de FOBID Juridische Commissie, EBLIDA, ECUP hebben fantastisch werk verricht. In Genève met goede resultaten, maar in Brussel - naar het zich laat aanzien - tevergeefs. Het lijkt of al het lobbywerk in Brussel een averechts effect heeft gehad. Immers, de amendementen van het Europees Parlement hebben ons, de bibliotheekwereld, en onze klantenkring, de gebruikers van informatie, van de regen in de drup doen belanden. Hoe zouden die uitgevers, muziekproducenten en filmmakers dat voor elkaar hebben gekregen. Kennelijk hebben ze dit keer met meer succes gelobbyd dan in Genève. 'Ze zullen die leden van het Europees Parlement toch niet...?', schoot het even door mij heen, maar dat is natuurlijk onzin. Nou ja, een mens komt wel eens op verkeerde gedachten door al die nieuwsberichten van tegenwoordig.

En toen opeens dacht ik aan die vroegere preken. Het is nog niet te laat. Nog kan de bibliotheekwereld opnieuw van zich laten horen. 'Klugkist, jongen, frapper toujours, volhouden,' zei mijn leraar Frans vroeger, als hij mij mijn proefwerk teruggaf. 'Je kunt nooit weten,' voegde hij er soms mompelend ter aanmoediging aan toe.

Het treintje dendert voort. Wij hebben kortgeleden onze stem op een nieuw Europees Parlement kunnen uitbrengen. Het wordt tijd de krachten met een laatste inspanning nog eens opnieuw te bundelen en een maximale, uiterste poging te doen het onheil van een slechte Europese wetgeving af te wenden.

Ik ga hier in Informatie Professional verder niet argumenteren of preken; er is al zo veel gezegd over het belang voor de samenleving van een laagdrempelige toegang tot informatie. Het is niet anders: wij zullen voor de laatste maal ten strijde moeten trekken. Iedere rechtgeaarde bibliothecaris of informatie professional moet doen wat in zijn of haar vermogen ligt. In UKB-verband en in het verband van de FOBID Juridische Commissie zal dat zeker gebeuren. Maar ook alle andere collega's die een ingang hebben bij Europarlementariërs of leden van de Eerste en Tweede Kamer roep ik op het bibliotheekstandpunt nog eens kort en helder naar voren te brengen. Het zal er om gaan spannen. Elke inspanning, alle beetjes helpen. Heeft onze Nederlandse politiek niet geleerd, dat het soms op één stem aankomt? Het treintje dendert voort. Probeer het op de goede rails te krijgen. En anders laten we het treintje straks maar beter ontsporen.

Dr. A.C. Klugkist is voorzitter UKB - Samenwerkingsverband van de Universiteitsbibliotheken, de KB en de Bibliotheek van de KNAW.

tionale wetgevers die zitting nemen in (de betreffende commissie van) de Raad van Ministers. Ook lobbyen bij het EP kan in het licht van de tweede lezing voor informatieconsumenten nog nuttig zijn.

Niet oprekken verveelvoudigingsrecht

Met de Nederlandse Commissie Auteursrecht ben ik van mening dat het verveelvoudigingsbegrip niet zover moet worden opgerekt dat daaronder ook gebruikshandelingen (zoeken, lezen, bewerken) worden begrepen. Een bijkomend voordeel van het terugbrengen van het verveelvoudigingsrecht tot wat het is - een exploitatierecht van de maker - is dat de wetgever niet hoeft te voorzien in een beperking die het normale gebruik van gedigitaliseerde informatie mogelijk maakt, zoals nu voorzien is in art. 5 lid 1. Wanneer, zoals verwacht kan worden, het technocratisch verveelvoudigingsbegrip gehandhaafd blijft, is het wenselijk enige, in de woorden van de Nederlandse Commissie Auteursrecht, minimum gebruiksrechten te garanderen (lezen, kijken en luisteren).

Flexibel beperkingenstelsel

Een limitatief beperkingenstelsel zoals voorgesteld door de Europese Commissie en het EP is te knellend bij de ontwikkeling van nieuwe exploitatievormen en gebruikshandelingen zoals we zien op het Internet. Ook de informatieconsument is gebaat bij een flexibel beperkingenstelsel. Lidstaten behouden dan hun bestaande uitzonderingen. Bovendien geeft een niet-limitatieve lijst niet alleen meer ruimte voor toetsing aan algemene normen uit het algemene Nederlandse vermogensrecht, maar ook voor toetsing aan een volgens de Nederlandse Commissie Auteursrecht te introduceren aanvullende en open wettelijke beperking in de vorm van de zogenaamde drie-staps-toets van art. 9.2 BC. Beperkingen die 'niet op ongerechtvaardigde wijze strijden met de wettige belangen van de rechthebbenden of afbreuk doen aan de normale exploitatie' zouden dan een plaats kunnen krijgen in het auteursrechtelijk stelsel. Dat heeft belangrijke voordelen voor informatieconsumenten; het gebruik van informatie op het Internet (zoeken, lezen, en bekijken) lijken mij typische voorbeelden van handelingen die niet in strijd hoeven te komen met de wettige belangen van rechthebbenden en evenmin afbreuk doen aan de normale exploitatie.

Met dank aan Chris Groeneveld en Ellen van Hattem, die vanuit het perspectief van de informatie professional een aantal suggesties hebben gedaan voor dit artikel.

Noten

¹ Zie over de ontwerp-richtlijn bijvoorbeeld Corbet, J., 'De ontwerp-richtlijn van 10 december 1997 over het auteursrecht en de naburige rechten in de Informatiemaatschappij', in: *Informatierecht/AMI* 1998, p. 93-101; Lewinsky, S. von, 'A Successful Step towards Copyright and Related Rights in the Information Age: The New E.C. Proposal for a harmonisation Directive', in: *EIPR* 1998, p. 135-139.

² Een commissie van wijze mannen bestaande uit bijna alle Nederlandse hoogleraren met relevante expertise, *Advies over auteursrecht, naburige rechten en de nieuwe media*, Commissie auteursrecht 18 augustus 1998.

³ 'Vrije toegang tot informatie op Internet bedreigd', in: *Staatscourant* 29 maart 1999; 'Het auteursrecht als spookrijder', in: *de Volkskrant* 14 mei 1999.

⁴ Treintje-beeldspraak ontleend aan Koopman, T., 'Intellectuele eigendom, economie en politiek', in: *Informatierecht/AMI* 1994/6, p. 107.

⁵ World Intellectual Property Organisation, beheert onder meer de Berner Conventie, het belangrijkste internationale auteursrechtverdrag uit 1886.

⁶ Zie hierover Arkenbout, E.J., 'Auteursrecht over de grenzen', in: *Informatie Professional* 1997[1], p. 17-20 en Cock Buning, M. de, 'Recente auteursrechtverdragen met onderhandelingsruimte', in: *Informatie Professional* 1997[1], p. 20-22.

⁷ Hugenholtz, P.B., 'De Commissie Auteursrecht en de nieuwe media', in: *Informatierecht/AMI* 199/1, p. 1-5.

⁸ Elektronisch bladeren.

⁹ Het kort vastleggen van een eerder bezochte Internetpagina op server of harde schijf.

¹⁰ Advies Commissie Auteursrecht over de nieuwe media, 18 augustus 1998, § 3.2.2.2.

¹¹ Brussel 10 december 1997 COM(97) 628 def.

Mr M. de Cock Buning is advocaat bij De Brauw Blackstone Westbroek Linklaters en Alliance te Amsterdam.

advertentie